

οἱ εἰρμοὶ ἔχουσιν ὀρθῶς. Ὅτι δ' ὅμως ἐκτὸς τούτων καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὑπ' αὐτοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδοθέντες εἰρμοὶ πλημμελῶς ἐξεδόθησαν καὶ ἀληθῆ «διαστρέβλωσιν» ὑπέστησαν καὶ παρουσιάζουσι κείμενα ὄντως «ἀσυνάρτητα καὶ ἀκατάληπτα», περὶ τούτου θὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος ἐν ἄλλῳ τόπῳ προσεχῶς, ὅπου θὰ δειχθῆ ὅτι ὄχι μόνον λέξεις, ἀλλὰ καὶ στίχοι ὅλοι ἐκ τινῶν εἰρμῶν παρελείφθησαν, ὡς λ.χ. ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς ἐκδόσεως, ὃν οὐδὲν ὁ ἐκδότης σημειώσας ἐξέδωκεν οὕτως :

Ἡ πρώτη Εὔα
τῇ ἀφαιρέσει τῆς πλευρᾶς πλασθεῖσα
τὴν φθορὰν διὰ βρώσεως εἰσήγαγεν.

Ἡ δευτέρα Εὔα;

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

*Μιχαὴλ Δ. Βολονάκη, Ἄγωγὴ τοῦ πολίτου, ἔκδοσις τρίτη, ἐν Ἀθήναις 1933.
Σελ. 587. Σχ. 8^{ον}.*

Διὰ τῆς ἐκπονήσεως τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Μ. Βολονάκης ἐπεδίωξε νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν καὶ γενικώτερον εἰς πάντα μορφωμένον Ἕλληνα πᾶν ὅ,τι ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζῃ ὁ τελευταῖος οὗτος, ἵνα ἀποτελεσματικώτερα εἶναι ἡ συμμετοχὴ του εἰς τὰ τῆς πολιτείας, ἐν ἣ διαβιοῖ. Ἡ παροῦσα ἐκδοσις εἶναι ἡ τρίτη μετὰ πολλῶν ἐπαυξήσεων καὶ συμπληρώσεων.

Τὴν ὅλην αὐτοῦ συγγραφὴν ὁ κ. Βολονάκης διήρρεσεν εἰς τέσσαρα μέρη καὶ ἐν παράρτημα. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει (σ. 21-40) τὸν ἀπασχολεῖ τὸ δίκαιον ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν κοινωνίαν. Ἐν τῷ δευτέρῳ (σ. 43-151) πραγματεύεται ἐνδιαφέροντα θέματα ἀναγόμενα εἰς τὴν Πολιτείαν. Ἐν τῷ τρίτῳ (σ. 154-268) λόγον ποιεῖται περὶ τῶν καθηκόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, περὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐργασίας, καὶ τέλος ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει (σ. 271-501) ἀναπτύσσει θέματα ἀναγόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν. Ἐν τῷ συμπληρώματι δέ, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τὸ 4^{ον} μέρος τῆς συγγραφῆς, δημοσιεῖ, ὀρθῶς ποιῶν, τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα, τὸν καταστατικὸν νόμον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τοῦ ὅλου ἔργου ἐπιτάσσεται πλουσιωτάτη βιβλιογραφία καὶ εὑρετήριος πίναξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Καθὼς ὁ ἀναγνώστης θὰ παρετήρησε, καὶ ἐκ τῆς ἀπλῆς μόνον ἀναγραφῆς τῶν σπουδαιότερων ἐκ τῶν περιεχομένων τοῦ συγγράμματος, πλουσιωτάτην καὶ ὄφελιμωτάτην ὕλην συνεκέντρωσεν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ λίαν ἀξιόλογον βιβλίον του. Δὲν ἦτο δὲ δυνατόν νὰ παρίδῃ καὶ τὸ Βυζάντιον, περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἑξαιρετικῆς ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ

θέσεως τοῦ ὁποίου πολλαχοῦ μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ ἀκριβοῦς τῶν πραγμάτων γνώσεως ὁμιλεῖ. Ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ λ. χ. (σ. 30-31), λόγου γινομένου περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου, δὲν παραλείπει νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὸ Βυζαντιακὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον τροποποιημένον βεβαίως καὶ σήμερον ἔτι ἰσχύει παρ' ἡμῖν. Ἐν τῷ 23^ο (σ. 93) λόγου γινομένου περὶ τῆς ἱστορίας, τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν κομμάτων, ἀνατρέχει εἰς τοὺς ἐν τῷ Βυζαντιακῷ κράτει ἀγῶνας τῶν πρασίνων καὶ τῶν βενέτων. Ἐν τῷ 25^ο (σ. 100) προκειμένου περὶ τοῦ κράτους καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένης ἐκπαιδεύσεως, δὲν λησμονεῖ καὶ τὸ Βυζάντιον. Ὅμοιως μνεῖαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν κατ' αὐτὸ κάμνει ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐν ἄλλοις κεφαλαίοις, ὡς ἐν τῷ 45^ο (σ. 236) ἔνθα γίνεται λόγος περὶ χρήματος καὶ νομίσματος, ἐν τῷ 46^ο (σ. 244-5) ὅπου τὰ περὶ παραγωγῆς καὶ ἐργασίας, ἐν τῷ 71^ο (σ. 467) ὅπου περὶ νομοῦ καὶ νομάρχου διαλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς, ἐν τῷ 73^ο (σ. 483-4) θίγοντι τὸ ζήτημα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῷ 75^ο (σ. 496) τῷ περὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ διεθνῇ κοινωνίᾳ.

Ὁ συγγραφεὺς πάντοτε εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν ἀποβλέπων καὶ συμφῶνως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἰκονομήσας τὸ ἔργον του δὲν ἐπραγματεύθη εὐρύτερον ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ὄρισμένα θέματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναγῆ ἄχρι τῆς Βυζαντιακῆς ἐποχῆς. Ὁ κρίνων ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι θεσμοὶ τινες τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν προέκυψαν τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ, ἀλλ' εἶναι ἐπιβιώσεις παλαιωτέρων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἰσχυόντων καὶ ἐκ τῆς Βυζαντιακῆς ἐποχῆς παραληφθέντων, θὰ ἐπεθύμει πλείονα νὰ ἐγράφοντο εἰς τὰ σχετικὰ κεφάλαια περὶ ἐκπαιδεύσεως, ἱερατικῶν σχολῶν, φιλανθρωπίας, πρεσβευτῶν, διοικήσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους κ.λ.π. κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους· τότε δὲ καὶ ἡ ὄντως πλουσία βιβλιογραφία θὰ ἠῦξανε διὰ τῆς ἀναγραφῆς χρησίμων τινῶν ἀκόμη βιβλίων. Καλὸν ἐπίσης θὰ ἦτο, ἂν ὁ συγγραφεὺς λόγον ποιούμενος περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ ἰδρυμάτων (σ. 429 κ.ἑ.) ἀφιέρωνεν ὀλίγας γραμμὰς καὶ διὰ τὴν Ἑταιρείαν Βυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴν Ἑταιρείαν, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἄγνωστοι αἱ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίαι.

Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων ἐντελῶς λεπτομερειακῶν παρατηρήσεων δὲν προτιθέμεθα βεβαίως νὰ μειώσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Βολανάκη, ὁ ὁποῖος μὲ ἐξαιρετικὴν σαφήνειαν, μέθοδον καὶ καλλιέπειαν κατώρθωσε νὰ ἐνοποιήσῃ καὶ ἀπλοποιήσῃ πολυσύνθετα θέματα. Ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι οὗτος διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργου του σημαντικωτάτην προσέφερεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν ὑπηρεσίαν.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΡΙΑΡΑΣ